

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Joel Myrenius

Barn under 15 år som misstänks för brott

En undersökning av institutet bevistalan och oskyldighetspresumtionen

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Metod och perspektiv	6
1.6 Material	7
1.7 Forskningsläge	8
1.8 Disposition	8
2 BROTTsutREDNING & BEVISTALAN	9
2.1 Inledning	9
2.2 Brottsutredning	9
2.2.1 Inleda en utredning	9
2.2.2 Utredningen och dess avslut	11
2.3 Bevistalan	12
2.3.1 Syftet med en bevistalan	12
2.3.2 Väcka en bevistalan	12
2.3.3 Prövningen i domstol	14
2.3.4 Tidigare avgöranden	16
2.3.4.1 Mordet i Limhamn	16
2.3.4.2 Derome-fallet	16
2.3.4.3 Gica-fallet	17
2.3.5 Debatten kring institutet	18
3 OSKYLDIGHETSPRESUMTIONEN	21
3.1 Inledning	21
3.2 EKMR	21
3.3 Barnkonventionen	23

4 ANALYS OCH SLUTSATSER	25
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

A child under the age of 15 who commits crimes cannot be sentenced to any punishment. A court may however through a special judicial procedure in 38 § LUL (*bevistalan*) decide whether a child under the age of 15 has committed a crime.

The purpose of this essay is to examine the meaning and practical application of the special judicial procedure in 38 § LUL. The purpose is also to investigate the significance of the presumption of innocence in the ECHR and the Convention on the Rights of the Child when a child under the age of 15 is suspected of a crime. In addition, the question is asked how the presumption of innocence relates to the special judicial procedure in 38 § LUL. In order to investigate these questions, the legal dogmatic method has been used. The essay has also a legal security perspective.

In order to start a special judicial procedure, a criminal investigation according to 31 § LUL must have been completed. In these cases, a prosecutor may, if it's required from a general point of view, after a proposal by the social welfare board, the National Board of Health and Welfare or the child's caregiver, call for a special judicial procedure. From the examined material, it can be stated that the current regulation contains several ambiguities.

It can be further stated that the presumption of innocence must be followed in all cases except where a judicial procedure leads to a judgement stating that the child has committed a crime. It also means that state representatives must take the presumption of innocence into account in statements and when investigations are closed. Finally, it can be stated that the presumption of innocence does not require a judicial procedure when a child under the age of 15 is suspected of crimes. From a legal security perspective, however, such an arrangement can be advocated.

Sammanfattning

Ett barn under 15 år som begår brott kan inte dömas till någon påföljd. Trots det kan en domstol i vissa fall pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott genom en s.k. bevistalan.

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka den närmare innebörden och den praktiska tillämpningen av institutet bevistalan i 38 § LUL. Dessutom är syftet att undersöka vilken betydelse oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen har när ett barn under 15 år misstänks för brott. Dessutom ställs frågan om hur oskyldighetspresumtionen förhåller sig till en bevistalan. För att undersöka detta har utgångspunkt tagits i den rättsdogmatiska metoden. Uppsatsen har även ett rättssäkerhetsperspektiv.

För att en bevistalan ska kunna väckas krävs att en brottsutredning enligt 31 § LUL har slutförts. I dessa fall får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning från socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare väcka en bevistalan. Utifrån det undersökta materialet kan det konstateras att den nuvarande regleringen innehåller flera oklarheter.

Det kan vidare konstateras att oskyldighetspresumtionen alltid ska få fullt genomslag, förutom när en bevistalan leder till en dom som anger att det är utrett att barnet har begått ett brott. Det innebär även att företrädare för staten måste beakta oskyldighetspresumtionen vid uttalanden och när utredningar läggs ner. Slutligen kan det konstateras att oskyldighetspresumtionen inte ställer upp ett krav på att en domstolsprövning ska ske när ett barn under 15 år misstänks för brott. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv kan dock en sådan ordning förespråkas.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
Bet.	Betänkande
BO	Barnombudsmannen
BrB	Brottsbalken (1962:700)
DN	Dagens Nyheter
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
Prop.	Proposition
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SvJT	Svensk Juristtidning
SVT	Sveriges Television
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 16 augusti 1998 hittades den fyraårige Kevin död. Efter sex dagar kom två bröder, fem och sju år gamla, in på polisstationen i Arvika tillsammans med sin pappa. Enligt pappan hade femåringen berättat att han hade sett när Kevin dödats. Polisen höll totalt 31 förhör med pojkarna, något som i efterhand har kritiserats. De två bröderna erkände sedan mordet vid ett förhör som inte spelades in. Den 2 november 1998 höll polisen en presskonferens där det meddelades att utredningen var avslutad och att de två bröderna var skäligen misstänkta för mord. Någon prövning av skuldfrågan i domstol skedde inte, men hade varit möjlig genom en s.k. bevistalan.¹ En bevistalan är en möjlighet till domstolsprövning för att avgöra om ett barn under 15 år har begått ett brott.² I maj 2017 återupptogs förundersökningen efter att en granskning av fallet gjorts av SVT och DN.³ I slutet av mars 2018 kom sedan beskedet att bröderna helt avförts från utredningen. Åklagaren menade att bevisningen i fallet med betydande styrka talade för att de två bröderna inte varit inblandade i dödsfallet.⁴

Den 30 maj 2001 hittades en 11-årig pojke död. 11-åringens kompis, en 12-årig pojke, misstänktes och förhördes. Under utredningens gång skickade polisen ut ett pressmeddelande där det framkom att 12-åringen var skyldig till mordet. När förundersökningen lades ner i september 2001 registrerades 12-åringen som skäligen misstänkt för mordet.⁵ Under hösten 2017 granskades fallet av DN.⁶ Efter granskningen återupptogs förundersökningen.⁷ I mars 2019 kom sedan beskedet att utredningen avslutades, men med en annan motivering än tidigare. I beslutet framgår att

¹ Sköld, Urisman Otto, & af Kleen, 'Två små barn pekades ut som mördare – nu ifrågasätts utredningen av mordet på Kevin'.

² Se 38 § LUL.

³ Åklagarmyndigheten, 'Förundersökning i Arvikaärende återupptas'.

⁴ Åklagarmyndigheten, 'Bröder avförda från utredning i Arvika'.

⁵ Sköld, 'Detta har hänt: Saxmordet i Hovsjö'.

⁶ Sköld, Urisman Otto & af Kleen, 'Stora brister när 12-åring pekades ut som mördare'.

⁷ Åklagarmyndigheten, 'Förundersökning återupptas i Södertäljeärende'.

bevisningen i fallet inte är tillräcklig för att styrka vem som gjort sig skyldig till brottet.⁸

Dessa två fall har lett till en diskussion om rättssäkerheten för barn och i vilken utsträckning en domstol ska pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott genom en s.k. bevistalan. Den tidigare hovrättspresidenten Fredrik Wersäll har bland annat uttalat att det inte är polisens eller åklagarens uppgift att uttala sig i skuldfrågan. Wersäll menar att skuldfrågan istället ska avgöras i domstol.⁹ Barnombudsmannen (BO) har också med anledning av de ovan nämnda fallen uppmanat regeringen att se över hur barns rättigheter tillvaratas vid misstanke om brott. BO föreslår även att lagstiftningen ska tydliggöras så att ett barn ska ses som oskyldigt till dess att barnets skuld lagligen fastställts.¹⁰

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är, mot bakgrund av det ovanstående, att undersöka den närmare innebörden och den praktiska tillämpningen av institutet bevistalan i 38 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL. Syftet är också att undersöka vilken betydelse oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen har när ett barn under 15 år misstänks för brott.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå syftet med den här uppsatsen ska följande frågeställningar besvaras:

1. Vad innebär en bevistalan?
2. På vilket sätt förhåller sig institutet bevistalan till oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen?

⁸ Åklagarmyndigheten, 'Beslut i ärende AM-87195-18'.

⁹ Sköld, 'Polis ska inte avgöra skuldfrågan'.

¹⁰ Barnombudsmannen, 'Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott'.

1.4 Avgränsningar

Inledningsvis kan det klargöras att den här uppsatsen är inriktad på frågor som rör barn under 15 år som misstänks för eller har begått brottsliga gärningar. Av utrymmesskäl har dock vissa delar valts bort såsom exempelvis hur polisförhör med barn går till, möjligheterna till tvångsmedelsanvändning samt rätten till försvarare. Dessa områden kan dock vara aktuella för annan forskning.

Då denna uppsats är inriktad på frågor som rör bevistalan kommer ingen större vikt läggas vid socialtjänstens övriga arbete med unga lagöverträdare. Uppsatsen kommer inte heller att beröra frågan om varför straffbarhetsåldern i Sverige är 15 år. För att få förstå bevistalan i sitt sammanhang kommer dock möjligheterna till brottsutredningar mot barn under 15 år att beröras översiktligt.

Oskyldighetspresumtionen är en princip som innehåller flera delar, bland annat att bevisbördan ligger på åklagaren och att något föregripande av skuldfrågan inte får ske. Oskyldighetspresumtionen utgör även grunden för rätten till tystnad.¹¹ I denna uppsats kommer dock oskyldighetspresumtionen främst att undersökas utifrån den rätt som finns att betraktas som oskyldig till dess att eventuell skuld lagligen har fastställts.

1.5 Metod och perspektiv

För att besvara frågeställningarna i den här uppsatsen har jag valt att utgå från den rättsdogmatiska metoden. Metoden kan beskrivas som ett sätt att fastställa gällande rätt.¹² Det sker genom att undersöka de allmänt accepterade rättskällorna, vilket bland annat är lagstiftning, förarbeten, doktrin och praxis.¹³ Internationella konventioner kan också ses som rättskällor i vid mening.¹⁴ Den rättsdogmatiska metoden används även för

¹¹ Nordlöf (2013) s. 171–173.

¹² Jareborg (2004) s. 4.

¹³ Kleineman (2018) s. 21.

¹⁴ Jfr Sandgren (2018) s. 45–46.

att föreslå förändringar och framställa kritik av det gällande rättsläget.¹⁵ Utgångspunkten har alltså tagits i den rättsdogmatiska metoden då den passar för en undersökning av gällande rätt.

I uppsatsen kommer även några underrättsfall att behandlas. Användningen av dessa rättsfall går visserligen utanför den rättsdogmatiska metoden men behandlas då de visar hur bevistalan har använts i praktiken.¹⁶

Uppsatsen kommer även att ha ett rättssäkerhetsperspektiv. Någon klar och tydlig definition av begreppet rättssäkerhet finns inte. Begreppet brukar dock i allmänhet beskrivas som att ett land har en lagstiftning som skyddar medborgarna från godtyckliga ingrepp från staten.¹⁷ Ett viktigt kriterium för att rättssäkerhet ska råda är att kravet på förutsebarhet är uppfyllt.¹⁸ Ett rättssäkerhetsperspektiv har valts i den här uppsatsen eftersom det är ett intressant perspektiv i förhållande till barn under 15 år som misstänks för brott.

1.6 Material

För att redogöra för institutet bevistalan och brottsutredningen har utgångspunkt tagits i lagtexten. Stor vikt har även lagts vid förarbetena. I uppsatsen berörs även tre fall där en bevistalan har prövats. Dessa rättsfall är så vitt känt de enda där en bevistalan har prövats. Utöver detta används även relevant litteratur på området.

I uppsatsen behandlas även oskyldighetspresumtionen i EKMR och i samband med det presenteras några av Europadomstolens avgöranden. Urvalet av domar har skett med utgångspunkt i Europadomstolens guide¹⁹

¹⁵ Kleineman (2018) s. 24.

¹⁶ Kleineman (2018) s. 24.

¹⁷ Nationalencyklopedin, 'Rättssäkerhet'.

¹⁸ Zila (1990) s. 284.

¹⁹ Se Europadomstolen, 'Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights'.

över centrala avgöranden rörande artikel 6 i EKMR och med utgångspunkt i Hans Danelius bok *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*²⁰.

Den närmare innebörden av oskyldighetspresumtionen i barnkonventionen undersöks med hjälp av barnrättskommitténs allmänna kommentar. För att beskriva den rådande debatten och för att visa på mediernas rapportering kring rättssäkerheten för barn har även artiklar från massmedia och en artikel från svensk juristtidning använts.

1.7 Forskningsläge

Det finns en del litteratur gällande unga lagöverträdare inom straff- och processrätten.²¹ Litteraturen på området berör dock institutet bevistalan ytterst översiktligt. Samtidigt har frågan om rättssäkerheten för barn och frågan om användningen av bevistalan kommit upp i samhällsdebatten. Det finns därför ett värde i att undersöka den nuvarande regleringen. Enbart några få studentuppsatser har berört institutet bevistalan tidigare.

Vad gäller oskyldighetspresumtionen är den väl undersökt.²² På vilket sätt institutet bevistalan förhåller sig till oskyldighetspresumtionen har dock inte fått någon större plats i forskningen. Det är därför av intresse att analysera detta.

1.8 Disposition

Efter detta inledande kapitel behandlas, i kapitel två, institutet bevistalan och brottsutredningen mot barn under 15 år. I denna del berörs även några rättsfall där en bevistalan har prövats. Dessutom kommer debatten kring användningen av bevistalan att beröras. I kapitel tre behandlas innebörden av oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen. Avslutningsvis analyseras sedan det gällande rättsläget i kapitel 4. I denna del presenteras även uppsatsens slutsatser.

²⁰ Se Danelius (2015).

²¹ Se t.ex. Clevesköld, Thunved & Thunved (2019), *Samhället och de unga lagöverträdarna*.

²² Se t.ex. Nowak (2003), *Oskyldighetspresumtionen*.

2 Brottutredning & bevistalan

2.1 Inledning

Ett barn under 15 år som har begått ett brott får enligt 1 kap. 6 § brottsbalken (1962:700), BrB, inte dömas till någon påföljd.²³ Rättsväsendet kan i princip inte heller vidta några åtgärder mot så unga lagöverträdare. Det är istället socialtjänsten som har huvudansvaret för olika typer av åtgärder som vidtas från samhällets sida. För att socialtjänstens insatser ska bli ändamålsenliga kan det i vissa fall vara viktigt att klarlägga omständigheterna kring ett begånget brott. Därför kan polis och åklagare under vissa förutsättningar genomföra utredningar mot personer under 15 år.²⁴ Att utreda omständigheterna kring ett brott är angeläget ur ett rättssäkerhetsperspektiv och det finns även ett tydligt målsägandeintresse.²⁵ Under vissa omständigheter kan också en domstol pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott genom en bevistalan.²⁶

2.2 Brottutredning

2.2.1 Inleda en utredning

Om en person under 15 år misstänks för brott kan en utredning startas enligt de grunder som framgår av 31 § LUL. Syftet med en utredning enligt LUL är främst att ge socialtjänsten ett tillräckligt underlag för sina bedömningar.²⁷ För detta krävs endast att händelseförloppet klarläggs.²⁸ Syftet med en utredning enligt LUL är därför inte detsamma som syftet med en förundersökning. En förundersökning ska istället utreda vem som kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl för åtal föreligger.²⁹

²³ Se 1 kap. 6 § BrB.

²⁴ Bårgman & Danielsson (2019) s. 172–173.

²⁵ Clevesköld, Thunved & Thunved (2019) s. 63–64.

²⁶ Se 38 § LUL.

²⁷ Bårgman & Danielsson (2019) s. 173.

²⁸ Prop. 1983/84:187 s. 34.

²⁹ Bårgman & Danielsson (2019) s. 173.

Enligt första stycket i 31 § LUL ska en utredning inledas om det för brottet som personen under 15 år misstänks för inte är föreskrivet lindrigare straff än ett års fängelse. Detsamma gäller om det rör ett straffbelagt försök, straffbelagd förberedelse eller straffbelagd stämpling till ett sådant brott. En utredning ska inte inledas om särskilda skäl talar emot det.³⁰ Sådana skäl är enligt förarbetena bland annat om det har gått lång tid sedan brottet begicks, om omständigheterna är tillräckligt klarlagda eller om straffvärdet för en osjälvständig brottsform är betydligt lägre än ett år.³¹ Det första stycket innehåller således en presumptionsregel.³²

Enligt det andra stycket i paragrafen får en utredning, även i andra fall än de som anges i det första stycket, inledas på begäran av socialnämnden om det bedöms att utredningen kan ha betydelse för bedömningen av behovet av socialtjänstens insatser för barnet. Vid den bedömningen ska det särskilt beaktas om brottet är ett led i en upprepad brottslighet eller om brottet innebär att barnet äventyrar sin hälsa eller utveckling.³³ Brott som innebär att barnet äventyrar sin hälsa eller utveckling kan exempelvis vara narkotikabrottslighet eller överlagda brott mot person eller egendom.³⁴

En utredning får även i andra fall inledas om något av kraven i det tredje stycket i paragrafen är uppfyllda. Där framgår att en utredning får inledas om det behövs för att klargöra om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet eller om det behövs för att efterforska gods som åtkommit genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande. En utredning får även inledas om det av något annat skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett enskilt eller allmänt intresse.³⁵ Enskilda intressen kan exempelvis vara situationer där en målsägande utsatts för ett brott som inneburit en allvarlig integritetskränkning och där det är motiverat att undersöka målsägandens möjligheter till skadestånd. Allmänna intressen är kopplade till polisens

³⁰ Se 31 § 1 st LUL.

³¹ Prop. 2009/10:105 s. 66.

³² Bärman & Danielsson (2019) s. 174.

³³ Se 31 § 2 st LUL.

³⁴ Prop. 2009/10:105 s. 66.

³⁵ Se 31 § 3 st LUL.

brottspreventiva verksamhet och kan exempelvis vara att kartlägga lokala brottsmönster eller grupperingar. Att en utredning får inledas med hänsyn till ett enskilt eller allmänt intresse är inte kopplat till behovet av insatser från socialtjänsten, utan det är en möjlighet för polis och åklagare att inleda en utredning.³⁶

Om det misstänkta barnet inte har fyllt 12 år får utredningar enligt andra och tredje stycket i 31 § LUL endast inledas om det finns synnerliga skäl. För brott som omfattas av presumtionsregeln i det första stycket finns ingen uttrycklig åldersbegräsning i lagtexten.³⁷ I propositionen framgår dock att det för barn under 12 år finns ett stort utrymme att inte starta en utredning. Detta med beaktande av barnets mognad och utveckling. För ett mycket ungt barn måste det begångna brottet därför vara mycket allvarligt för att en utredning ska starta.³⁸

2.2.2 Utredningen och dess avslut

Utredningar gällande barn under 15 år som misstänks för brott ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. En utredning får därför inte pågå under en längre tid än tre månader om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.³⁹

När en utredning enligt 31 § LUL har avslutats ska utredningsprotokollet så fort som möjligt skickas till socialnämnden.⁴⁰ I lagtexten framgår inte om barnet eller barnets vårdnadshavare också ska få utredningsprotokollet. Enligt förarbetena får en bedömning göras från fall till fall. Om socialtjänsten kommer sätta in åtgärder är det socialtjänstens ansvar att diskutera det inträffade med barnet och barnets vårdnadshavare. Om det är

³⁶ Prop. 2009/10:105 s. 67.

³⁷ Se 31 § 4 st LUL.

³⁸ Prop. 2009/10:105 s. 33–34.

³⁹ Se 32 § LUL.

⁴⁰ Se 37 § LUL.

lämpligt kan även polisen informera barnet och vårdnadshavarna om utredningsresultatet.⁴¹

2.3 Bevistalan

2.3.1 Syftet med en bevistalan

En bevistalan är en möjlighet till domstolsprövning för att avgöra om ett barn under 15 år har begått ett brott.⁴² Möjligheten att väcka en bevistalan infördes år 1965. Syftet med införandet var att de dåvarande barnavårdsorganen skulle få förbättrade möjligheter att erhålla ett tillfredställande underlag för sina beslut. I propositionen framhävs även att förfarandet vid barnavårdsorganen inte är likvärdigt med ett domstolsförfarande när det gäller att utreda om ett barn har begått en brottslig gärning.⁴³ Departementschefen påpekade även i propositionen att det kan vara helt avgörande om barnet har begått den brottsliga gärningen eller inte vid frågan om de barnavårdande organen ska ingripa.⁴⁴

2.3.2 Väcka en bevistalan

Enligt 38 § LUL får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning från socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare väcka en bevistalan.⁴⁵ Frågan om en bevistalan ska väckas prövas på så vis två gånger. Först prövas det av den som gör en framställning till åklagaren. Sedan tar åklagaren ställning till om det är motiverat ur allmän synpunkt att väcka en bevistalan.⁴⁶

För att socialnämnden ska kunna framställa en begäran krävs att socialnämnden inte klarar av att hantera bevissvårigheterna i fallet.

⁴¹ Prop. 2009/10:105 s. 39.

⁴² Se 38 § LUL.

⁴³ Prop. 1964:10 s. 166.

⁴⁴ Prop. 1964:10 s. 170.

⁴⁵ Se 38 § LUL.

⁴⁶ Prop. 1964:10 s. 171.

Dessutom krävs att det är av vikt att frågan om barnet har begått brottet eller inte blir klarlagt för att socialnämnden ska kunna besluta om åtgärder.⁴⁷

Vid införandet av bevistalan hade länsstyrelserna möjlighet att framställa en begäran om att en åklagare skulle föra en bevistalan.⁴⁸ I och med att länsstyrelsernas tillsynsansvar inom socialtjänstens område fördes över till Socialstyrelsen år 2010 gjordes en ändring i 38 § LUL. Ändringen innebar att Socialstyrelsen istället gavs möjlighet att göra en framställning till åklagaren.⁴⁹ Tillsynsansvaret för socialtjänsterna har dock sedan 2013 tagits över av Inspektionen för vård och omsorg.⁵⁰ Någon ändring av 38 § LUL har emellertid inte skett.⁵¹

Barnets vårdnadshavare har som nämnts även möjlighet att framställa en begäran om en bevistalan. Denna möjlighet infördes genom en lagändring år 1985 vilket skedde i samband med att polisen fick befogenhet att utreda brott begångna av personer under 15 år.⁵² Av förarbetena framgår att om vårdnadshavarna är övertygade om att barnet är oskyldigt finns det ett befogat intresse att få frågan prövad i domstol.⁵³ Syftet med att en vårdnadshavare kan begära en bevistalan är således att bevisa att barnet är oskyldigt. I dessa fall ska åklagaren föra en talan för att bevisa att barnet inte är skyldigt till en viss gärning. Detta förfarande kallas negativ bevistalan. Hur ett sådant förfarande närmare ska gå till belystes dock inte i lagstiftningsarbetet.⁵⁴

Kravet på att en bevistalan ska vara påkallad ur allmän synpunkt prövas av åklagare. Kravet innebär att det ska finnas särskilda omständigheter som gör det angeläget att pröva om barnet begått den påstådda handlingen. Det

⁴⁷ Prop. 1964:10 s. 166.

⁴⁸ Prop. 1964:10 s. 166.

⁴⁹ Prop. 2009/10:105 s. 44.

⁵⁰ Se 13 kap. 1 § Socialtjänstlag (2001:453).

⁵¹ Åklagarmyndigheten, 'Utredningar enligt 31 § LUL - Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år' s. 63.

⁵² Bet. JuU 1984/85:6 s. 12–13.

⁵³ Prop. 1983/84:187 s. 38.

⁵⁴ Bet. JuU 1984/85:6 s. 12–13.

exempel på särskilda omständigheter som nämns i propositionen är gärningens allvarliga art.⁵⁵

Barnets ålder och graden av misstanke har även betydelse för om en bevistalan ska väckas. I förarbetena framgår att en bevistalan knappast borde väckas i andra fall än då det misstänkta barnet närmar sig en ålder på 15 år. En bevistalan bör även enbart väckas om den unge på sannolika skäl är misstänkt. Det framgår dock att det i något fall kan finnas anledning att pröva misstanken i domstol även om den unge enbart är skäligen misstänkt.⁵⁶

2.3.3 Prövningen i domstol

Enligt 38 § LUL ska domstolen pröva om den unge har begått det brott som åklagaren påstår.⁵⁷ Ett brott är enligt 1 kap. 1 § BrB en gärning som är beskriven i en författning och för vilken straff är föreskrivet. Detta är dock inte tillräckligt för att avgöra om något är ett brott. En rad andra brottsförutsättningar måste också vara uppfyllda. För att ett brott ska anses begånget krävs att gärningen är brottsbeskrivningsenlig och att det inte föreligger någon rättfärdigande omständighet. Dessutom ska det allmänna skuldkravet vara uppfyllt och det ska inte heller föreligga någon ursäktande omständighet.⁵⁸ Vid bedömningen av om ett brott har begåtts undersöks på så vis exempelvis om kravet på skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet är uppfyllt.⁵⁹ Bedömningen av uppsåt och oaktsamhet kan ge ett annorlunda utfall för barn i jämförelse med vuxna. Detta då barn vanligtvis inte uppfattar riskerna med ett visst handlande på samma sätt som vuxna.⁶⁰

Enligt förarbetena är dock en bevistalan enbart en fråga om bevisvärdering. Något ytterligare uttalande rörande detta finns inte i förarbetena. Med

⁵⁵ Prop. 1964:10 s. 166.

⁵⁶ Prop. 1964:10 s. 167.

⁵⁷ Se 38 § LUL.

⁵⁸ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 58–59.

⁵⁹ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 64.

⁶⁰ Asp (2014) s. 76–77.

anledning av att en bevistalan enbart är en fråga om bevisvärdering kan en dom enligt förarbetena bara överklagas till hovrätten.⁶¹

Rättens avgörande vid en bevistalan sker genom en dom. I domen ska det anges om rätten har funnit att barnet begått gärningen eller att det inte har blivit utrett.⁶² I senare förarbeten framgår att rätten ska ange om barnet har begått gärningen eller att det inte har blivit styrkt.⁶³ Enligt ordalydelsen i 38 § LUL ska dock rätten avgöra om barnet har begått brottet.⁶⁴ Denna skillnad i begrepp mellan förarbetena och lagtexten berördes nyligen i ett avgörande från Göta hovrätt.⁶⁵

När en bevistalan handläggs i domstol är de bestämmelser som gäller för allmänt åtal för brott, där det är föreskrivet fängelse i mer än ett år, tillämpliga.⁶⁶ En domstolsprövning anses vara till en sådan uppenbar olägenhet för barnet att förhandlingen bör ske inom stängda dörrar. Med hänsyn till barnet finns därför inga hinder mot att förhandlingen hålls utanför en rättssal.⁶⁷ Rättegångskostnaderna vid en bevistalan stannar alltid på staten.⁶⁸

I förarbetena framgår att socialnämnden inte är bunden av domstolens avgörande. Socialnämnden kan i sin senare bedömning värdera bevisning på ett annat sätt än domstolen och även ta hänsyn till senare tillkomma omständigheter.⁶⁹

⁶¹ Prop. 1964:10 s. 167.

⁶² Prop. 1964:10 s. 167.

⁶³ Prop. 1983/84:187 s. 11; Prop. 2009/10:105 s. 44.

⁶⁴ Se 38 § LUL.

⁶⁵ Se avsnitt 2.3.4.3.

⁶⁶ Se 38 § LUL.

⁶⁷ Prop. 1964:10 s. 172.

⁶⁸ Se 38 § LUL.

⁶⁹ Prop. 1964:10 s. 167.

2.3.4 Tidigare avgöranden

Bevistalan har använts vid ytterst få tillfällen i praktiken.⁷⁰ Enligt åklagarmyndigheten väcktes, såvitt känt, en bevistalan enbart vid två tillfällen mellan juli 2010 och oktober 2018.⁷¹ I mitten av november 2018 väcktes ytterligare en bevistalan.⁷² Dessa tre fall presenteras nedan.

2.3.4.1 Mordet i Limhamn

I februari 2015 prövades en bevistalan mot en 14-årig pojke som misstänktes för mord. Åklagaren menade i målet att 14-åringen gemensamt och i samförstånd med en 16-årig kille uppsåtligen berövat en annan kille livet på en skolgård i Limhamn. Tingsrätten konstaterade i domen att händelseförloppet på skolgården inte var helt klarlagt och att någon fullgod bevisning mot 14-åringen inte fanns. Sammanfattningsvis ansåg tingsrätten att det inte var ställt utom rimligt tvivel att 14-åringen gemensamt och i samförstånd med 16-åringen berövat en annan kille livet. I domslutet framgick att det inte blivit utrett att 14-åringen gjort sig skyldig till mord.⁷³

2.3.4.2 Derome-fallet

En bevistalan prövades även under 2016. I målet var två 14-åriga pojkar misstänkta för mord och grov stöld på en gård i Derome i Varbergs kommun. Vid gärningstillfället var de båda pojkarna 13 år. Tingsrätten konstaterade inledningsvis att det var utrett att de båda pojkarna hade begått den grova stölden. Vad gäller mordet konstaterade tingsrätten att det var utrett att pojkarna befunnit sig på gården men att händelseförloppet inte var helt klarlagt då de båda pojkarna skyllde på varandra. Tingsrätten ansåg att åklagaren inte hade uppfyllt sin bevisbörda. I domslutet framgick att det blivit utrett att 14-åringarna gjort sig skyldiga till grov stöld men inte till mord.⁷⁴

⁷⁰ Clevesköld, Thunved & Thunved (2019) s. 85.

⁷¹ Åklagarmyndigheten, 'Utredningar enligt 31 § LUL - Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år' s. 65.

⁷² Jönköpings tingsrätt, 'Åtal väckt gällande misstänkt mord i Huskvarna'.

⁷³ Malmö tingsrätt, dom 2015-02-06 i mål nr B 7420-14.

⁷⁴ Varbergs tingsrätt, dom 2016-05-03 i mål nr B 1254-15.

Tingsrättens dom överklagades till hovrätten. Där yrkade åklagaren att hovrätten skulle bifalla bevistalan gällande mord eller i andra hand pröva om gärningarna kunde ses som grovt rån. Hovrätten ansåg att det var utrett att pojkarna gjort sig skyldiga till grov stöld. På samma grunder som tingsrätten ansåg de även att bevistalan för mord skulle ogillas. Alternativyrkandet gällande grovt rån ogillades då det inte var utrett i vilken ordning den grova stölden och våldet hade ägt rum.⁷⁵

2.3.4.3 Gica-fallet

I november 2018 väcktes en bevistalan mot en 14-årig pojke. I målet var en 14-årig och en 16-årig pojke misstänkta för mord alternativt synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död. Gärningen hade inträffat i en park i Huskvarna.⁷⁶ Händelsen och den efterföljande rättsprocessen har uppmärksamats i media och kallas ofta för Gica-fallet.⁷⁷

Tingsrätten klargjorde inledningsvis att mot bakgrund av ordalydelsen i 38 § LUL skulle domstolen pröva om den unge begått det brott som åklagaren angett. Tingsrätten menade att någon prövning av eventuella andra brott som kunde omfattas av gärningsbeskrivningen inte skulle ske vid en bevistalan. Domstolen konstaterade sedan att det inte var visat att någon av pojkarna orsakat mannens död då alternativa händelseförlopp inte kunde uteslutas. När det gäller 14-åringen framgick att det inte var utrett att han var skyldig till mord alternativt vållade till annans död. Det var inte heller visat att någon av pojkarna gjort sig skyldiga till synnerligen grov misshandel. 16-åringen dömdes dock för grov misshandel och ofredande då dessa brott rymdes i gärningsbeskrivningen.⁷⁸

Domen överklagades sedan till hovrätten. Där yrkade åklagaren även att rätten skulle finna det utrett att 14-åringen, i andra hand, hade gjort sig skyldig till grov misshandel. Inledningsvis undersökte hovrätten vad domstolen egentligen skulle pröva då det som uttrycks i förarbetena inte

⁷⁵ Hovrätten för västra Sverige, dom 2016-06-23 i mål nr B 2578–16.

⁷⁶ Jönköpings tingsrätt, dom 2018-12-28 i mål nr B 3196–18.

⁷⁷ Tubbin, 'Hovrätten meddelar dom i Gica-fallet'.

⁷⁸ Jönköpings tingsrätt, dom 2018-12-28 i mål nr B 3196–18.

stämde överens med lagtextens ordalydelse. I 38 § LUL framgår å ena sidan att domstolen ska pröva om barnet har begått brottet. I förarbetena anges å andra sidan att domstolen ska pröva om barnet begått gärningen. Hovrätten menade att det ur legalitetssynpunkt och med beaktande av ordalydelsen i 38 § LUL skulle prövas om den unge begått brottet. Hovrätten menade också att de kunde pröva åklagarens framställda yrkande om att 14-åringen begått grov misshandel.⁷⁹

Hovrätten fann i målet att det våld som 14-åringen och 16-åringen utövat orsakat mannens död. Dock gjorde hovrätten bedömningen att pojkarna med hänsyn till bland annat deras ålder inte haft uppsåt till mord. De dömdes inte heller för vållande till annans död då det inte var visat att pojkarna vid gärningstillfället varit medvetna om risken att mannen skulle dö av våldet. En bidragande orsak till att misshandeln ledde till döden var mannens leversjukdom och dåliga allmäntillstånd. 16-åringen dömdes för grov misshandel och ofredande i enlighet med tingsrättens dom. Gällande 14-åringen fann hovrätten det utrett att pojken gjort sig skyldig till grov misshandel. Misshandeln bedömdes inte som synnerligen grov.⁸⁰

2.3.5 Debatten kring institutet

Bevistalan och användningen av institutet har uppmärksammats i media under de senaste åren. Barnombudsmannen (BO) Elisabeth Dahlin har bland annat i december 2018 uttalat sig i Sveriges Radio och sagt att hon förväntar sig att regeringen skyndsamt tydliggör lagstiftningen. Hon anser även att åklagarna själv bör kunna ta initiativ till en bevistalan då hon menar att det inte är rimligt att barn som misstänks för allvarliga brott inte får skuldfrågan prövad.⁸¹ Redan 2017 skickade den dåvarande BO en skrivelse till regeringen där regeringen uppmanades att göra en genomlysning av barns rättigheter med fokus på bland annat bevistalan.⁸²

⁷⁹ Göta hovrätt, dom 2019-04-05 i mål nr B 262-19.

⁸⁰ Göta hovrätt, dom 2019-04-05 i mål nr B 262-19.

⁸¹ Levinson, 'BO vill se fler rättegångar när barn misstänks för brott'.

⁸² Barnombudsmannen, 'Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott'.

Den nuvarande regleringen har även kommenterats av chefsåklagare Per Lindqvist. Han menar att möjligheterna att väcka en negativ bevistalan kan leda till udda resultat. Om exempelvis en negativ bevistalan väcks i syfte att bevisa att ett barn är oskyldig kan domstolen fortfarande finna att barnet är skyldigt. Lindqvist menar att detta kan vara problematiskt i förhållande till barnkonventionen. Han anser även att dagens reglering borde ändras så att åklagare får möjlighet att självständigt väcka en bevistalan. Det skulle motiveras av målsägandeintressen och samhällets intresse att under rättssäkra former få klarlagt vem som har begått ett allvarligt brott.⁸³

Sven-Erik Alhem, ordförande i Brottsofferjouren och f.d. överåklagare, anser också att åklagare självständigt ska kunna föra en bevistalan. Han menar även att bevistalan används för sällan och att rättssäkerheten är i fara i det nuvarande systemet.⁸⁴ Även Advokatsamfundets generalsekreterare Anne Ramberg och Svea hovrätts president Anders Perklev är positiva till en lagändring som gör det möjligt för åklagare att på eget bevåg väcka en bevistalan. Samtidigt menar Ramberg att bevistalan inte får bli ett medel för att straffa barn. Hon framhäver att det finns en risk att användningen av bevistalan blir ett sätt att luckra upp minimiåldern för straffrättsligt ansvar. Perklev framhäver också att det kan vara svårt att pröva barns gärningar i domstol då det kan vara problematiskt att konstatera exempelvis uppsåt. Perklev anser därför att frågan bör utredas grundligt.⁸⁵

Bevistalan har även debatterats i riksdagen.⁸⁶ Med anledningen av motion 2018/19:2592 föreslog justitieutskottet att riksdagen riktar ett tillkännagivande till regeringen om att utreda systemet med bevistalan så att bland annat åklagare i större utsträckning själva kan avgöra om en bevistalan ska väckas.⁸⁷ Riksdagen biföll utskottets förslag den 3 april 2019.⁸⁸ I utskottsbetänkandet framgår att om en utredning leder till att ett

⁸³ Lindqvist (2018) s. 445–448.

⁸⁴ Andersson, 'Sven-Erik Alhem: Fler unga måste få sitt fall prövat i domstol'.

⁸⁵ Levinson, 'Efter mordet på EU-migranten – jurister vill se lagändring'.

⁸⁶ Prot. 2018/19:72 s. 36–47.

⁸⁷ Bet. 2018/19:JuU15 s. 22.

⁸⁸ Rskr. 2018/19:170.

barn under 15 år misstänks för ett mycket allvarligt brott bör en domstolsprövning genom en bevistalan ske. Det framgår även att barn inte ska berövas chansen att bli rentvådda från felaktiga misstankar om ett allvarligt brott. Användningen av bevistalan är även ett sätt att ge brottsoffer upprättelse.⁸⁹

⁸⁹ Bet. 2018/19:JuU15 s. 22.

3 Oskyldighetspresumtionen

3.1 Inledning

En grundläggande rättssäkerhetsprincip är att alla som misstänks för brott ska ses som oskyldiga till dess att en domstol har slagit fast att personen är skyldig.⁹⁰ Denna princip kallas oskyldighetspresumtionen och ska bland annat säkerställa att ingen döms oskyldig.⁹¹ Oskyldighetspresumtionen gäller även för barn som inte är straffmyndiga.⁹²

3.2 EKMR

I Europakonventionen kommer oskyldighetspresumtionen till uttryck i art. 6.2.⁹³ I artikeln framgår att var och en som anklagas för ett brott ska betraktas som oskyldig till dess att personens skuld lagligen fastställts.⁹⁴ Oskyldighetspresumtionen gäller därför personer som anklagas för brott. En anklagelse mot en person föreligger om personen är misstänkt av myndigheterna. Den misstänkte måste känna till misstanken men något åtal behöver inte vara väckt.⁹⁵

När det gäller uttalanden som skett innan en domstolsprocess har Europadomstolen ansett att en distinktion måste göras mellan ett påstående om att en person har begått ett brott och ett uttalande om att en person bara är misstänkt för ett brott.⁹⁶ Det förstnämnda har ansetts kränka oskyldighetspresumtionen medan det sistnämnda i vissa situationer har setts som tillåtet.⁹⁷ Huruvida ett uttalande från en domare eller en annan

⁹⁰ Danelius (2015) s. 327.

⁹¹ Nowak (2003) s. 19.

⁹² Nordlöf (2013) s. 168–171.

⁹³ Nowak (2003) s. 20.

⁹⁴ Se art. 6.2 EKMR.

⁹⁵ Danelius (2015) s. 329.

⁹⁶ *Ismoilov and others v. Russia*, no. 2947/06, 24 april 2008, punkt 166.

⁹⁷ *Garycki v. Poland*, no. 14348/02, 6 februari 2007, punkt 67.

företrädare för staten strider mot oskyldighetspresumtionen måste dock avgöras utifrån de särskilda omständigheterna vid uttalandet.⁹⁸

Oskyldighetspresumtionen kan överträdas av både domare och andra företrädare för staten. Europadomstolen har bland annat ansett att ett uttalande av en polischef har brutit mot oskyldighetspresumtionen. I målet hade en polischef förklarat att en viss person låg bakom ett mord. Ett sådant förbehållslöst uttalande strider mot art. 6.2 EKMR. Polisen kan informera om pågående utredningar men oskyldighetspresumtionen måste alltid respekteras.⁹⁹ Europadomstolen har även betonat vikten av ordval när företrädare för staten uttalar sig om en person som inte har blivit dömd i domstol.¹⁰⁰

När det gäller åklagare är det deras uppgift att övertyga domstolen om att den tilltalade är skyldig. Åklagaren måste även kunna driva denna linje utanför rättssalen. Ett uttalande från en åklagare får därför ses som ett acceptabelt återgivande av vad åklagaren hävdar i rättssalen. Det bör inte ses som ett påstående om att den tilltalade är skyldig innan domstolen gjort sin prövning. Dock måste även åklagare vara återhållsamma i sina uttalanden.¹⁰¹ I målet *Daktaras mot Litauen* hade *Daktaras* begärt att åtalet mot honom skulle läggas ner. En åklagare avslog begäran och uttryckte att *Daktaras* skuld var bevisad.¹⁰² Europadomstolen ansåg inte att uttalandet stred mot oskyldighetspresumtionen utan skulle uppfattas som att åklagaren ansåg att bevisningen var tillräcklig för åtal. Domstolen lade vikt vid att uttalandet gjorts i ett motiverat beslut och inte på exempelvis en presskonferens.¹⁰³ I *Khuzhin m.fl. mot Ryssland* hade en åklagare i ett tv-program kallat några åtalade personer för brottslingar och sagt att de begått vissa brott. Detta uttalande ansåg Europadomstolen stå i strid med

⁹⁸ *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, ECHR 2000-X, punkt 43.

⁹⁹ *Allenet de Ribemont v. France*, 10 februari 1995, Series A no. 308, punkt 36, 38 & 41.

¹⁰⁰ *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, ECHR 2000-X, punkt 41.

¹⁰¹ *Danelius* (2015) s. 328–329.

¹⁰² *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, ECHR 2000-X, punkt 12–13.

¹⁰³ *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, ECHR 2000-X, punkt 44–45.

oskyldighetspresumtionen.¹⁰⁴ En kränkning av oskyldighetspresumtionen konstaterades även i *Shagin mot Ukraina*. I målet hade en åklagare gjort ett uttalande vid en presskonferens som var ett påstående om att en person begått de brott som åtalet gällde.¹⁰⁵

När ett åtal läggs ner måste oskyldighetspresumtionen också beaktas. I *Grabchuk mot Ukraina* hade ett åtal lagts ner då brottet ansetts preskriberat. Nedläggningsbeslutet hade dock formulerats på det sättet att den tilltalade utpekades som skyldig, vilket Europadomstolen ansåg stred mot art. 6.2. EKMR.¹⁰⁶

3.3 Barnkonventionen

Sverige ratificerade barnkonventionen år 1990 och samma år trädde konventionen i kraft.¹⁰⁷ Sverige som stat är sedan dess folkrättsligt förpliktad att följa konventionen. Även domstolar och myndigheter ska i enskilda fall tolka de svenska bestämmelserna fördragskonformt.¹⁰⁸ Den 13 juni 2018 beslutade riksdagen att barnkonventionen ska bli svensk lag.¹⁰⁹ Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2020.¹¹⁰

I barnkonventionen framgår oskyldighetspresumtionen av art. 40.2 (b)(i). I artikeln framgår att varje barn som misstänks eller åtalas för ett brott ska betraktas som oskyldigt till dess att barnets skuld lagligen fastställts.¹¹¹ Enligt konventionens första artikel definieras barn som varje människa under 18 år om barnet inte blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.¹¹²

¹⁰⁴ *Khuzhin and others v. Russia*, no. 13470/02, 23 oktober 2008, punkt 96–97.

¹⁰⁵ *Shagin v. Ukraine*, no. 20437/05, 10 december 2009, punkt 84–87.

¹⁰⁶ *Grabchuk v. Ukraine*, no 8599/02, 21 september 2006, punkt 45–46.

¹⁰⁷ SÖ 1990:20.

¹⁰⁸ Prop. 2017/18:186 s. 109.

¹⁰⁹ Rskr. 2017/18:389.

¹¹⁰ Bet. 2017/18:SoU25 s. 1.

¹¹¹ Se art. 40.2 (b)(i) barnkonventionen.

¹¹² Se art. 1 barnkonventionen.

Oskyldighetspresumtionen i barnkonventionen innebär att bevisbördan för anklagelser mot barnet ligger på åklagarsidan. Offentliga myndigheter får inte på något sätt föregripa ett rättegångsavgörande. Myndigheter får inte heller anta att barnet har gjort sig skyldig till ett brott utan att barnets skuld har bevisats bortom rimligt tvivel.¹¹³

¹¹³ FN:s kommitté för barnets rättigheter, 'Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007) - Barnets rättigheter inom rättsskipning för unga lagöverträdare', s. 15.

4 Analys och slutsatser

En bevistalan är, som tidigare nämnts, en möjlighet att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott. Någon påföljd kan dock inte dömas ut. Möjligheten att väcka en bevistalan infördes år 1965 och syftet med införandet var att de dåvarande barnavårdsorganen skulle få förbättrade möjligheter att erhålla ett tillfredställande underlag för sina beslut. Förfarandet vid barnavårdsorganen var inte heller utformat för att utreda brott. Den kan därför konstateras att det finns en rättssäkerhetsaspekt i att det är en domstol som prövar om ett barn har begått ett brott. Vid en bevistalan bedömer varken åklagaren, polisen eller socialnämnden om ett barn har begått ett brott. För att en bevistalan ska kunna väckas krävs att en brottsutredning enligt 31 § LUL har genomförts.

Enligt 38 § LUL får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning från socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare väcka en bevistalan. När det gäller förfarandet vid en negativ bevistalan, där barnets vårdnadshavare tar initiativ till en bevistalan, är rättsläget ytterst oklart. Om åklagaren i dessa fall väcker en negativ bevistalan ska åklagaren enligt förarbetena bevisa att barnet är oskyldigt. Ett system som detta är främmande för den svenska straffprocessen och ger upphov till flera obesvarade frågor. Om åklagaren ska bevisa att någon är oskyldig, vem ska då bevisa att barnet är skyldigt? Eller utgår man i dessa fall från att barnet är skyldigt utifrån den utredning som gjorts enligt 31 § LUL. Ett sådant antagande i domstolsprocessen bör i så fall strida mot oskyldighetspresumtionen. Hur en negativ bevistalan ska gå till i praktiken berördes inte heller i lagstiftningsprocessen, vilket måste ses som en brist ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Det råder även en viss osäkerhet kring vad domstolarna egentligen ska pröva vid en bevistalan. Enligt 38 § LUL ska domstolen pröva om den unge har begått det brott som åklagaren påstår. I förarbetena nämns istället att

rätten ska ange om barnet begått gärningen. I det s.k. Gica-fallet ansåg både tingsrätten och hovrätten att de skulle pröva om barnet begått brottet. Detta innebar att domstolen enbart kunde pröva det brott som åklagaren angett. Domstolarna ansåg inte att de kunde pröva andra brott som omfattades av gärningsbeskrivningen. I och med att det i lagtexten framgår att domstolen ska pröva om den unge begått brottet talar bland annat rättssäkerhetsaspekter för att det också är det som domstolarna i praktiken ska pröva. Vad som är gemensamt för de fall där en bevistalan har prövats är att barnen närmast sig en ålder på 15 år. Barnen har även varit misstänkta för grova brott. I flera av de tidigare nämnda fallen där en bevistalan har prövats konstaterade även domstolarna att det inte var utrett att barnen gjort sig skyldiga till alla de brott som åklagaren påstått. Det är ett tecken på att institutet bevistalan fyller en viktig funktion.

I förarbetena nämns även att en domstolsprövning av en bevistalan enbart är en fråga om bevisvärdering. Detta uttalande kan dock ifrågasättas i och med att en prövning av om en person har begått ett brott innefattar mer än bevisvärdering. Det kan exempelvis röra frågor om gärningsmannaskap och rättfärdigande eller ursäktande omständigheter. Enligt förarbetena kan en dom där en bevistalan har prövats enbart överklagas till hovrätten, något som gör det svårt att få vägledande avgöranden i frågor som rör bevistalan.

Som tidigare nämnts har användningen av bevistalan diskuterats i både media och i riksdagen under den senaste tiden. Det som uttrycks är bland annat att åklagare på eget initiativ borde kunna väcka en bevistalan. Flera argument för en sådan ordning har lyfts fram bland annat att det finns ett intresse från samhällets sida att klargöra skuldfrågan på ett rättssäkert sätt. Om detta skulle införas bör lagstiftningen kompletteras med regler som begränsar åklagarens möjligheter att väcka en bevistalan. Detta i och med att det är svårt att bedöma uppsåt hos mycket unga personer. I vissa fall skulle därför en domstolsprövning kunna bli meningslös. I det ovan nämnda Gica-fallet har exempelvis barnens ålder betydelse i uppsåtsbedömningen. Även riksdagen anser att institutet bevistalan bör ses över. Detta motiveras bland

annat med att barn inte ska berövas chansen att bli rentvådda från felaktiga misstankar om mycket grova brott. Användningen av bevistalan kan också enligt justitieutskottet motiveras med att en domstolsprövning är ett sätt att ge brottsoffren upprättelse.

Det går därför att diskutera vilken vikt målsägandens intressen egentligen ska ha. Exempelvis skulle det kunna införas en rätt för målsäganden att, vid grova brott, göra en framställan till åklagaren för att få saken prövad i domstol. En sådan rätt för målsäganden måste i så fall vägas mot barnets bästa och den påfrestning som ett domstolsförfarande har för ett barn.

När det gäller bevistalan finns det således ett behov av att lagstiftaren klargör rättsläget gällande vissa centrala frågor. Det är av vikt då det handlar om rättssäkerheten för barn som misstänks för brott.

Den avslutande frågan som denna uppsats undersöker och analyserar är hur institutet bevistalan förhåller sig till oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen. Innebörden av oskyldighetspresumtionen i art. 6.2 EKMR är att var och en som anklagas för ett brott ska betraktas som oskyldig till dess att personens skuld lagligen fastställts. I barnkonventionen art. 40.2 (b)(i) formuleras det som att varje barn som misstänks eller åtalas för brott ska betraktas som oskyldigt till dess att barnets skuld lagligen fastställts. Det kan konstateras att oskyldighetspresumtionen gäller för barn under 15 år.

I och med att institutet bevistalan har använts vid ytterst få tillfällen är vanligtvis processen mot barnet över när brottsutredningen enligt 31 § LUL läggs ner. Dessa utredningar läggs vanligtvis ner när barnets delaktighet är utrett. Det innebär att brottsutredningarna kan komma fram till att ett barn har varit inblandad i en brottslig gärning. Om en domstolsprövning inte sker ska barnet betraktas som oskyldigt enligt oskyldighetspresumtionen oavsett vilken slutsats som framkommit i utredningen. Detta innebär vidare att

skälen när en utredning läggs ner måste utformas så att barnet inte pekats ut som gärningsperson.

Enligt praxis från Europadomstolen omfattar oskyldighetspresumtionen även uttalanden som görs av polis och åklagare. Huruvida ett uttalande strider mot oskyldighetspresumtionen måste dock enligt Europadomstolen avgöras utifrån de särskilda omständigheterna vid uttalandet. Även ordval vid uttalanden har betydelse. Detta innebär att företrädare för staten inte får uttala att ett barn har begått ett brott innan dess att en domstol har slagit fast det.

Förhållande mellan institutet bevistalan och oskyldighetspresumtionen skulle därför kunna beskrivas som att om en bevistalan inte väcks ska oskyldighetspresumtionen få fullt genomslag. I de fall då en bevistalan väcks ska oskyldighetspresumtionen gälla fullt ut till dess att en eventuell fällande dom har vunnit laga kraft. Vid en fällande dom bryts oskyldighetspresumtionen. Om domstolen däremot konstaterar att barnet är oskyldigt ska barnet också betraktas som oskyldigt. Utifrån det undersökta materialet i uppsatsen kan det konstateras att oskyldighetspresumtionen inte ställer något krav på att en bevistalan måste väckas i de fall då ett barn misstänks för brott. Det viktiga är att barnet betraktas som oskyldigt tills en eventuell fällande dom. Detta ställer som tidigare nämnts stora krav på att företrädare för staten beaktar oskyldighetspresumtionen vid uttalanden och när brottsutredningar läggs ner.

En fråga som därför kan diskuteras är vilket genomslag oskyldighetspresumtionen egentligen får för barn under 15 år. Enligt förarbetena till 38 § LUL framgår att socialtjänsten inte är bunden av domstolens avgörande. Det innebär att även om en domstol konstaterar att barnet är oskyldigt kan socialtjänsten värdera bevisningen på ett annat sätt och sedan sätta in olika typer av åtgärder. Med andra ord kan ett barn som konstaterats oskyldigt ändå anses ha ett behov av insatser baserat på samma händelseförlopp som redan har prövats i domstol.

Då oskyldighetspresumtionen i varken EKMR eller barnkonventionen kräver att en bevistalan väcks går det att återkomma till frågan vilket syfte en bevistalan har. Det kan beskrivas som att barnet vid en bevistalan får en rättssäker och oberoende prövning av bevisningen. En prövning som barnet inte skulle få i samma utsträckning i ett förfarande utanför domstol. En bevistalan kan på så vis ses som ett rättsäkerhetsinstrument. En domstolsprövning av om ett barn under 15 år har begått ett brott ger även socialtjänsten ett bättre beslutsunderlag. Samtidigt som rättssäkerheten väger tungt måste frågan ställas om en ökad användning av institutet bevistalan kommer leda till att straffbarhetsåldern sakta kommer att luckras upp.

För att besvara uppsatsens frågeställningar kan följande slutsatser dras. Till en början kan det konstateras att bevistalan är en möjlighet att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott. Denna möjlighet har använts vid ytterst få tillfällen och den nuvarande regleringen är delvis oklar. Det kan också konstateras att oskyldighetspresumtionen i EKMR och barnkonventionen alltid ska få fullt genomslag, förutom när en bevistalan leder till en dom som anger att det är utrett att barnet har begått ett brott. Vilket genomslag oskyldighetspresumtionen får i praktiken kan dock diskuteras ur olika perspektiv.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1964:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 1983/84:187 Om utredning av brott av barn under 15 år.

Prop. 2009/10:105 Barn under 15 år som misstänks för brott.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Utskottsbetänkanden

Bet. JuU 1984/85:6 Om utredning av brott av barn under 15 år.

Bet. 2017/18:SoU25 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Bet. 2018/19:JuU15 Unga lagöverträdare.

Övrigt riksdagstryck

Prot. 2018/19:72.

Rskr. 2017/18:389.

Rskr. 2018/19:170.

Myndighetsdokument m.m.

Barnombudsmannen, 'Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott', Dnr. 3.5.1:0710/17, 2017-10-03,

<www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/remissvar/skrivelse-om-barn-som-misstanks-for-brott.pdf>,

besökt 2019-04-22.

Europadomstolen, 'Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights', december 2013, uppdaterad 2019-04-30, <www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf>, besökt 2019-05-03.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, 'Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007) - Barnets rättigheter inom rättsskipning för unga lagöverträdare', CRC/C/GC/10, 2007-04-25, reviderad mars 2014, <www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-10-barnets-rattigheter-inom-rattskipning-for-unga-lagovertradare.pdf>, besökt 2019-04-22.

Åklagarmyndigheten, 'Beslut i ärende AM-87195-18', 2019-03-14, <www.aklagare.se/globalassets/dokument/ovriga-dokument/beslut-i-arende-am-87195-18.pdf>, besökt 2019-04-28.

Åklagarmyndigheten, 'Utredningar enligt 31 § LUL - Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år', Handbok, oktober 2018, <www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/handbok-utredningar-enligt-31--lul.pdf>, besökt 2019-04-22.

Övriga källor

Nyhetsartiklar

Andersson, Ida, 'Sven-Erik Alhem: Fler unga måste få sitt fall prövat i domstol', Sveriges Television, publicerad 2019-03-19, <www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/alhem-bevistalan>, besökt 2019-03-31.

Levinson, Petra, 'BO vill se fler rättegångar när barn misstänks för brott', Sveriges Radio, publicerad 2018-12-16, <sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7114808>, besökt 2019-04-22.

Levinson, Petra, 'Efter mordet på EU-migranten – jurister vill se lagändring', Sveriges Radio, publicerad 2018-12-13, <sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7112890>, besökt 2019-04-26.

Sköld, Josefin, 'Detta har hänt: Saxmordet i Hovsjö', Dagens Nyheter, publicerad 2017-09-18, <www.dn.se/nyheter/sverige/detta-har-hant-saxmordet-i-hovsjo/>, besökt 2019-04-28.

Sköld, Josefin, 'Polis ska inte avgöra skuldfrågan', Dagens Nyheter, publicerad 2017-09-20, <www.dn.se/nyheter/sverige/polis-ska-inte-avgora-skuldfragan/>, besökt 2019-04-28.

Sköld, Josefin, Urisman Otto, Alexandra & af Kleen, Björn, 'Stora brister när 12-åring pekades ut som mördare', Dagens Nyheter, publicerad 2017-09-17, <www.dn.se/nyheter/sverige/stora-brister-nar-12-aring-pekades-ut-som-mordare/>, besökt 2019-05-13.

Sköld, Josefin, Urisman Otto, Alexandra & af Kleen, Björn, 'Två små barn pekades ut som mördare – nu ifrågasätts utredningen av mordet på Kevin', Dagens Nyheter, publicerad 2017-04-26, <www.dn.se/nyheter/sverige/tva-sma-barn-pekades-ut-som-mordare-nu-ifragasatts-utredningen-av-mordet-pa-kevin/>, besökt 2019-03-29.

Tubbin, Jonas, 'Hovrätten meddelar dom i Gica-fallet', Sveriges Television, publicerad 2019-04-05, <www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/hovratten-meddelar-dom-i-gica-fallet>, besökt 2019-04-17.

Pressmeddelanden

Jönköpings tingsrätt, 'Åtal väckt gällande misstänkt mord i Huskvarna', publicerad 2018-11-19, <www.jonkopingstingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Nyheter-och-pressmeddelanden/Atal-vackt-gallande-misstankt-mord-i-Huskvarna/>, besökt 2019-04-14.

Åklagarmyndigheten, 'Bröder avförda från utredning i Arvika', publicerad 2018-03-27, <www.aklagare.se/nyheter-press/pressmeddelanden/?newsId=3254478>, besökt 2019-05-15.

Åklagarmyndigheten, 'Förundersökning i Arvikaärende återupptas', publicerad 2017-05-08, <www.aklagare.se/nyheter-press/pressmeddelanden/?newsId=3254235>, besökt 2019-05-15.

Åklagarmyndigheten, 'Förundersökning återupptas i Södertäljeärende', publicerad 2018-06-27, <www.aklagare.se/nyheter-press/pressmeddelanden/?newsId=3254579>, besökt 2019-05-15.

Uppslagsverk

Nationalencyklopedin, 'Rättssäkerhet', <www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/r%C3%A4ttss%C3%A4kerhet>, besökt 2019-05-12.

Litteratur

Asp, Petter (2014), 'Barn(straff)rätt', i: Cederborg, Ann-Christin & Warnling-Nerep (red.), *Barnrätt - en antologi*. Upplaga 1:1. Nordstedts Juridik AB s. 68–85.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2013), *Kriminalrättens grunder*. Upplaga 2:3. Iustus Förlag AB.

Bärgman, Ove & Danielsson, Stig (2019), *Förundersökning i brottmål*. Upplaga 6. Bruun Juridik AB.

Clevesköld, Lars & Thunved, Birgit & Thunved, Anders (2019), *Samhället och de unga lagöverträdarna*. Upplaga 6:1. Nordstedts Juridik AB.

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis - en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*.
Upplaga 5:3. Nordstedts Juridik AB.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap'. SvJT s. 1–10.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*. Upplaga 2:1. Studentlitteratur AB s. 21–46.

Lindqvist, Per (2018), 'Bevistalan - åklagarsynpunkter på regelverket när våra allra yngsta begår allvarliga brott'. SvJT s. 439–449.

Nordlöf, Kerstin (2013), 'Oskuldspresumtionen - en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott', i: Nordlöf, Kerstin (red.), *Argumentation i nordisk straffrätt*. Upplaga 1:1. Nordstedts Juridik AB s. 168–199.

Nowak, Karol (2003), *Oskyldighetspresumtionen*. Upplaga 1:1. Nordstedts Juridik AB.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare - Ämne, material, metod och argumentation*. Upplaga 4:1. Nordstedts Juridik AB.

Zila, Josef (1990), 'Om rättssäkerhet'. SvJT s. 284–305.

Rättsfallsförteckning

Tingsrätterna

Malmö tingsrätt, dom 2015-02-06 i mål nr B 7420–14.

Varbergs tingsrätt, dom 2016-05-03 i mål nr B 1254–15.

Jönköpings tingsrätt, dom 2018-12-28 i mål nr B 3196–18.

Hovrätterna

Hovrätten för västra Sverige, dom 2016-06-23 i mål nr B 2578–16.

Göta hovrätt, dom 2019-04-05 i mål nr B 262–19.

Europadomstolen

Alenet de Ribemont v. France, 10 februari 1995, Series A no. 308.

Daktaras v. Lithuania, no. 42095/98, ECHR 2000-X.

Grabchuk v. Ukraine, no 8599/02, 21 september 2006.

Garycki v. Poland, no. 14348/02, 6 februari 2007.

Ismoilov and others v. Russia, no. 2947/06, 24 april 2008.

Khuzhin and others v. Russia, no. 13470/02, 23 oktober 2008.

Shagin v. Ukraine, no. 20437/05, 10 december 2009.